Angela BIDU-VRĂNCEANU, Universitatea din Bucureşti

SEMANTICA ŞI LEXICOGRAFIA ÎN ANALIZA LEXICULUI COMUN ŞI A CELUI SPECIALIZAT

Interdependenţa dintre l*exicografie* şi *semantică* a fost susţinută implicit sau explicit, direct sau indirect de diferiţi cercetători din ultimele patru-cinci decenii, odată cu dezvoltarea semanticii moderne (A. Bidu-Vrănceanu 1976, 1987, 1993, 2005, 2007, 2008; S.Stati 1978, 1979; M.Alinei 1980, P. Corbin 1989; M.F.Mortureux 1997; A.Lehmann şi F.Martin-Berthet 1998; A. Niklas-Salminen 2003 ş.a.). Justificarea generală care susţine această interdependenţă se bazează pe principiul comun celor două discipline de definire a sensului prin comparare şi diferenţiere. Atenţia explicită acordată interdependenţei dintre lexicografie şi semantică s-a dezvoltat în perioada post-structuralistă, care a preconizat necesitatea desprinderii unor beneficii practice, aplicative din strudiile de semantică structurală. Din această perspectivă (pe baza analizelor semantice efectuate) am conturat treptat sugestii de cercetare orientate spre mai buna valorificare a datelor din definiţiile lexicografice ale cuvintelor din *lexicul comun* (LC) şi din *lexicul specializat* (LS). Din analizele efectuate se pot desprinde modele care să fie aplicate altor clase de cuvinte, principii întrunite în ceea ce am numit „lectura" dicţionarelor (sau, mai precis, a definiţiilor lexicografice). În prima parte a prezentării de faţă (I) voi urmări reluarea şi precizarea aspectelor relevante din perspectivă **sincronică** de care ţine seama semantica atunci când utilizează dicţionarele limbii ca surse obiective (social normate) ale cercetării; pe de altă parte, am sugerat revenirea la dicţionare prin „lectura" lor mai riguroasă care sa ţină seama de analizele semantice. În partea a doua (II) mă voi opri la câteva aspecte care arată că analiza dicţionarelor dintr-o anumită epocă sub aspecte determinate lexicologic,terminologic şi semantic este utilă pentru cercetarea **diacronică**; mai precis, voi da câteva exemple care arată că analiza dicţionarelor din secolul al XIX-lea sau din prima parte a secolului XX este utilă pentru studiul constituirii şi modernizării terminologiilor româneşti.

I 1. Un aspect care poate fi urmărit cu consecvenţă în lucrările de semantică modernă (A. Bidu-Vrănceanu 199329-62, 2005: 29-38, 149-152, 2007: 59-62, 71-99, 2008: 265-285 şi M. F. Mortureux 1997: 76, 94, 138-142; A. Lehmann - F.Martin Berthet 1998: 15-21; 21-26; A. Niklas-Salminen 2003: 94-106) este cel al relaţiei dintre *definiţia lexicografică* şi *definiţia semică* (cu exemple atât din LC, cât şi din LS). Se admite că datele din definiţiile lexicografice trebuie selectate şi ordonate dintr-o perspectivă relaţional-diferenţială mai riguroasă . Definiţia semică îşi propune astfel sa fie mai economică, mai succintă şi mai relevantă. Datele selectate sunt în primul rând *paradigmatice*, fiind însă importantă şi precizarea datelor *sintagmatice* cu relevanţă semantică. Principiul comun al comparării şi diferenţierii sensurilor este extins de la două cuvinte (aşa cum se procedează în definiţiile lexicografice de tip aristotelic) la clase paradigmatice mai ample (chiar dacă nu complete). În clasele paradigmatice alcătuite în acest scop se degajă componentele de sens comune şi cele diferenţiatoare, precizându-se lacunele şi eliminând redundanţele din definiţiile lexicografice (o selecţie adecvată implică înlăturarea a tot ceea ce reprezintă „balast" în definiţiile lexicografice enciclopedice). Definiţiile semice bazate pe ordonarea şi selectarea componentelor din definiţiile lexicografice depăşesc interpretările tehnice, rigide (uneori excesiv formalizate) ale semanticii structuraliste. În acelaşi timp, definiţiile semice bazate pe definiţii lexicografice urmăresc extinderea modelului interpretativ şi aplicativ limitat la analize (exhaustive sau nu) deja efectuate.

„Lectura" definiţiilor lexicografice înseamnă, în primul rând, actualizarea conştientizată a definiţiei prelocuţionare, adică a unei definiţii a sensului predictibil ce trebuie cunoscut de un vorbitor prin faptul că utilizează o anumită limbă. Selecţia vizează atât elemente

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)

semantice (paradigmatice), cât şi date contextuale şi stilistice (sintagmatice) sau chiar extralingvistice care motivează preferinţa pentru un cuvânt faţă de altul.

Se pune întrebarea ce, cât şi cum se preia din definiţiile lexicografice în definiţiile semice. În afara unui număr redus de elemente preluate ca atare, de exemplu semele lexicale de tipul componentelor „care", „privitor la " din definiţia adjectivelor, a cuvintelor-axiomă (de pildă „galben" în definiţia lui GĂLBUI) ş.a., ordonarea datelor din definiţiile lexicografice trebuie să corecteze mai intâi lipsa de unitate a genului proxim pentru cuvintele din aceeaşi paradigmă lexico-semantică. De exemplu, pentru cuvinte ca BISERICĂ, CATEDRALĂ, DOM, clasările prin „clădire"/„biserică"/ „catedrală" pot fi formulate unitar prin „lăcaş de cult", asigurând astfel corecta lor diferenţiere. Trebuie evitate clasările prin derivate (de plidă „măsuţă" care înseamnă „masă" + „mică" la GHERIDON) sau prin neologisme (precum „ambarcaţie", care ascunde diferenţa „mic", importantă pentru distincţii între clase şi subclase ale „mijloacelor de transport pe apă").

Ordonarea diferenţelor specifice din definiţiile lexicografice este o operaţie complexă, mai dificilă, care obligă la reveniri sau ajustări. Dificultăţile sunt sporite de faptul că definiţiile lexicografice se pot referi la aceeaşi componentă distinctivă, formulată însă diferit. De exemplu „intensitatea" *denumirilor de fenomene sonore* este desemnată prin adjective sinonime în acest caz: „puternic", „mare", „tare"; „mărimea" mijloacelor de transport pe apă" poate utiliza expresii echivalente (uneori neeconomice) precum „tonaj mic", „uşor (uşoară)", „se deplasează pe distanţe determinate (mici)". Indicaţiile exemplificate (sau altele de acelaşi tip) pot fi omologate în definiţia semică (şi, ulterior, în cea lexicografică) cu dificultăţi variabile.

Probleme speciale în reformularea componentelor diferenţiatoare din definiţiile lexicografice pun substantivele concrete, strict raportate la un anumit referent. Reformulările din definiţiile lexicografice urmăresc nu numai înlăturarea „balastului" enciclopedic, ci şi favorizarea relaţiilor semantice diferenţiale. Se poate atinge acest obiectiv prin formulări cu un anumit grad de generalitate, cum ar fi „materiale (de construcţie) specifice" (pentru BUNGALOV sau IGLU) , „destinaţie decorativă" (pentru GHERIDON, care se opune astfel altor „destinaţii" ale altor tipuri de „mese ", v.A. Bidu-Vrănceanu 2005: 34). Deficienţa formulărilor generalizante, abstractizate (de tipul „specific" sau „decorativ") pentru comparare şi diferenţiere priveşte imposibilitatea de a mai asigura identificarea referentului fără asocierea cu alte mijloace de definire (de exemplu o definiţie ostensivă).

„Lectura" definiţiilor lexicografice este facilitată de descrierile semantice moderne ale unor clase paradgmatice mai cuprinzătoare precum *câmpurile lexicale*. Rezultatele obţinute (A. Bidu-Vrănceanu 2008: 149-152, 265-285, 285-299, 299-313) arată că pentru unele câmpuri (*numele de rudenie, numele de culori*) toate datele definiţiilor lexicografice pot fi transpuse în definiţii semice sistematizatoare, care constituie bune modele de „lectură", eficiente în „învăţarea lexicală". În cazul câmpurilor al căror sens este dependent de referent, „lectura" definiţiilor lexicografice este utilă numai pentru sistematizarea clasării sensurilor (de exemplu „tipuri de locuinţe", „tipuri de mese") prin care se asigură o raportare la elemente cunoscute. Reformularea abstractizată a elementelor de sens diferenţiatoare este un auxiliar parţial, o componentă precum „specific" fiind un avertisment care se cere precizat pentru vorbitorul care nu cunoaşte sensul unui cuvânt. Descrierea relaţiilor de sens din aceste câmpuri are deci o utilitate aplicativă parţială.

Principiile de „lectură" menţionate pot fi aplicate şi unor termeni din *lexicul specializat* (LS) care interesează vorbitorii nespecializaţi, mai ales din perspectiva actuală a „democratizării" cunoaşterii sau a „laicizării" ştiinţelor (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 45-74). „Lectura" este în asemenea cazuri mai complicată, având şi un grad mai mare de variabilitate. Variaţia factorilor care influenţează „lectura" depinde de domeniul căruia îi aparţine termenul (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 80-99), de gradul de interes pe care îl prezintă pentru vorbitorii obişnuiţi şi de competenţele lor de diferite tipuri. Nu în ultimul rând, o importanţă majoră o are tipul de definiţie a termenului specializat în dicţionarele generale. Acestea pot fi strict ştiinţifice (sau terminografice, adică preluate din dicţionarele

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)

specializate) sau preştiinţifice (mixte) sau uzuale (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 56-59, 62-71). Pentru terminologiile caracterizate prin coduri închise (chimia, de exemplu v.A. Bidu-Vrănceanu 2007: 84-89, 89-92.), definiţiile ştiinţifice pot fi greu decodabile. O decodare parţială, care să asigure accesul, fie şi parţial, la „nodul dur" al sensului specializat, este condiţionată de o compensare între felul în care se face clasarea şi diferenţierea sensului specializat. Pentru termenii *medicali,* clasarea se poate face prin elemente relativ accesibile („boală", „maladie", „afecţiune", dar şi prin „sindrom" sau „simptom" sau chiar prin elemente cu sens mai general, precum „astupare", „deformare"). Componentele diferenţiatoare (formulate mai mult sau mai puţin accesibil) pot avea caracter descriptiv sau pot privi gravitatea bolii (ultimele informaţii fiind în general relevante pentru vorbitorii obişnuiţi). O echilibrare între componentele ştiinţifice şi cele accesibile se constată şi în definiţiile lexicografice ale termenilor *chimici* (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 89-92.): când se face clasificarea sensului în termeni specializaţi (de exemplu „aldehidă", "polizaharidă" ş.a.) se adaugă componente *descriptive* accesibile („lichid", „material plastic") sau *funcţionale* (privind utilizarea), precum „exploziv", „colorant" sau „se foloseşte în..." ş.a.

I 2 O selecţie importantă în „lectura" definiţiilor lexicografice priveşte datele *sintagmatice*, în acest caz existând diferenţe între lexicul comun şi cel specializat.

Pentru cuvintele din *lexicul comun*, informaţiile contextuale din definiţiile lexicografice pot fi mai mult sau mai puţin vizibile. Unele sunt „mascate", pentru că nu dispun de o delimitare specială, fiind inserate printre alte elemente care definesc sensul, de exemplu la PERIPLU, „călătorie lungă pe mări şi oceane", ceea ce presupune o serie de restricţii contextuale (A. Bidu-Vrănceanu 1993: 25-31). Un avantaj pentru „lectura" adecvată îl prezintă restricţiile contextuale indicate explicit înaintea definiţiei sensului, de pildă la A DEZAMORSA care are sensuri diferite când dă indicaţia (despre bombe) faţă de (despre conflicte). Selectarea atentă a unor asemenea informaţii este foarte utilă pentru o comunicare adecvată.

Interesul pentru informaţiile contextuale din definiţiile lexicografice variază în funcţie de partea de vorbire, substantivele manifestând un grad de independenţă mai mare faţă de context, spre deosebire de adjective şi verbe care au o dependenţă contextuală mai complexă (A. Bidu-Vrănceanu 2005: 38-42, 152).

Analiza sintagmatică a termenilor *specializaţi (LS)* este mai importantă pentru că circumscrie precis sensul când se indică colocaţiile sau sintagmele fixe sau relativ fixe (condiţie mai puţin satisfăcută de dicţionarele generale). Pentru anumite terminologii, mai ales pentru cele interdisciplinare sau în formare (de pildă, cea a *marketingului*), exprimarea sintagmatică predomină ca manieră de desemnare a termenilor. În aceste cazuri sau pentru anumite terminologii (de exemplu cea *politică)*, contextele devin relevante la nivelul textelor, iar dicţionarele ar trebui să reflecte măcar parţial aceste situaţii.

Un aspect special al analizei sintagmatice a sensurilor pornind de la indicaţiile lexicografice este cel al *mărcilor diastratice* (sau *stilistice*), date între paranteze, ca restricţii de uz contextual, înaintea definiţiilor de sens. Criteriile după care se disting mărcile diastratice sunt diverse, chiar eterogene (P. Corbin 1989, A. Bidu-Vrănceanu 1997). S-ar putea face o sistematizare a lor, utilă pentru adecvarea comunicării în „literar"/„non-literar" şi „literar uzual"/„literar non-uzual" (ultima valoare privind lexicul specializat şi putând fi asociată cu o *marcă de domeniu*). Mărcile de domeniu asigură nu numai decodarea definiţiei, ci indică preliminar condiţiile extralingvistice şi lingvistice ale unei comunicări corecte (privind atât aspectele paradigmatice, cât şi pe cele sintagmatice). S-au arătat deficienţe în distribuirea mărcilor diastratice în dicţionarele mai multor limbi. Pentru română s-au constatat incoerenţe şi mai ales lacune în DEX; în DEXI, mărcile sunt bine distribuite, chiar pentru domenii în formare (de pildă pentru *marketing*). Importanţa mărcilor de domeniu este cu atât mai mare cu cât termenul are sensuri specializate în mai multe domenii. De exemplu, pentru DEPRESIUNE, DEXI dă şase sensuri specializate în domenii diferite: (geomorf) cu sensul „formă de relief..", (geod.) „un anumit unghi de măsurare..", (meteor.) „presiune mai

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)

mică.." în contextul specific *depresiune barometrică,* (psih.) „stare mentală, tristețe patologică", cu diverse contexte specifice: *depresiune difuză*, ş.a., (med.) „pierdere a energiei fizice şi morale", cu alte contexte specifice şi (econ.) „fază a ciclului economic care urmează după o perioadă de criză economică în care producția se menține la nivel scăzut, scade valoarea acțiunilor, mărfurile se vând greu şi la prețuri scăzute, în condițiile în care rămâne redusă şi puterea de cumpărare a populației" .

II În cele ce urmează voi arăta utilitatea analizei dicționarelor pentru studiul terminologiilor (LS) din perspectivă **diacronică**. Mă voi opri la două aspecte privind formarea şi modernizarea terminologiilor româneşti în secolul al XIX-lea: un aspect priveşte importanța *mărcilor diastratice* din dicționarele acestei perioade pentru determinarea *domeniilor* şi *subdomeniilor* ştiințifice existente (II1); voi mai avea în vedere posibilitatea de a aprecia stadiul evoluției ştiințifice pe baza comparării definițiilor lexicografice date câtorva termeni din dicționare apărute în momente diferite (II 2).

II 1 S-a constatat că dicționarele cercetate (Poenar 1840, Negulici 1848, Stamati 1850, Protopopescu-Popescu 1860, Costinescu 1870) delimitează mărci diastratice pentru anumite domenii ale LS. Mai mult chiar, aceste dicționare dau o marcă generală care indică apartenența la LS, notată **t** şi explicitată *termin (termen)*, adică unitate lexicală specializată, opusă lui *vorbă, zicere.*

Mărcile diastratice înregistrate în toate dicționarele din secolul al XIX-lea susțin existența anumitor domenii în acea epocă*: agric(ultură), anat(omie), astrol(ogie), astron(omie), bot(anică), chim(ie), chir(urgie), mat(ematică), med(icină), mus(ică), ret(orică), gram(atică), filoz(ofie), fiz(ică), miner(alogie), pict(ură), teol(ogie).*

Se constată existența unor subdomenii (puse *în relație* sau nu cu domeniul superordonat), ca de exemplu: aritm (etică), alg(ebră), geom(etrie); în schimb, marca *trigon(ometrie*) apare numai în dicționarele de după 1860. Similar se prezintă şi mărcile de subdomeniu din *medicină),* unele ca *terap(eutică), pat(ologies)* sau *fiziol(ogie)* apărând numai în dicționarele din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Relația dintre mărcile diastratice de subdomeniu şi domeniu poate fi relevantă pentru evoluția LS l şi din altă perspectivă. Astfel se constată că pentru anumite ramuri ştiințifice, dicționarele analizate dau numai mărci de subdomeniu. Astfel, în toate dicționarele din secolul al XIX-lea apare marca *comerc(iu)* sau *comerț* şi numai în unele dintre ele (Poenar 1840 şi Costinescu 1870) e înregistrată marca *fina(anțe)*; în schimb, în nici unul dintre dicționarele secolului al XIX-lea nu se înregistrează marca *ec(onomic).* Observația este susținută de date extralingvistice privind dezvoltarea relațiilor economice şi, mai ales, de aprecierea nivelului de existență pe plan internațional. Rezultă că ştiințele economice ca sumă a mai multor subdomenii s-au dezvoltat mai târziu, ceea ce se reflectă în absența acestei mărci în dicționarele din secolul al XIX-lea.

Într-o situație similară este marca *gram(atică)*, care precede în dicționarele din secolul al XIX lea şi din prima jumătate a secolului XX termeni lingvistici variați, aparținând morfologiei, sintaxei, dar şi foneticii, vocabularului, semanticii. În acest caz, privind existența domeniului şi a subdomeniului nu se poate limita la analiza mărcilor diastratice din dicționare. Un argument care susține existența altor subdomenii, precis delimitate este faptul că Enciclopedia lui Diaconoviciu (1898-1902) consemnează subdomeniul *semasiologie*, de exemplu trimițând la un text relevant din 1887 (Şăineanu). În acest text găsim denumiri actuale ale unor subdomenii lingvistice (nu numai semasiologie, p.5 cu diferențieri de subsubdomenii „semasiologie comparativă (a idiomurilor)", p.14, „semasiologie indoeuropeană", p.14, delimitări care denotă anticiparea semanticii contrastive dezvoltată mult mai târziu). Denumirea *lingvistică* (înregistrată numai izolat în unele dicționare sub alte variante formale (*limbistică, linguistică)* este bine reprezentată în textul lui Şăineanu, cu precizări şi sintagme explicative, păstrate până azi: „ştiințele filologice", „ştiința limbii" (p.5), semasiologia fiind precis încadrată şi subordonată în această ştiință; mai mult chiar, Şăineanu desemnează ramuri lingvistice care presupun abstractizări şi interpretări de sinteză fundamentale în orientările actuale ale domeniului: „linguistica generală" şi

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)

„linguistica filosofică" (p.16). Analiza textului lui Şăineanu (şi a altor texte ale lui), referinţele lui bibliografice internaţionale arată că lingvistica este delimitată şi destul de specializată prin subdomeniile ei la sfârşitul secolului al XIX-lea. Echivalenţa mărcii diastratice din dicţionare (*gramatică)* cu (*lingvistică)* nu poate fi interpretată decât parţial ca o specializare şi modernizare insuficiente; mai rezultă din această analiză importanţa relaţiei dintre dicţionare-texte ca principiu de analiză modernă a terminolgiilor, aplicat până acum numai din perspectivă sincronică. Din perspectivă diacronică, aplicarea acestui principiu arată posibilitatea unor decalaje între textele ştiinţifice şi dicţionare (deficienţă constatată şi în perioada actuală în tratarea din dicţionare a terminologiilor noi, în curs de formare).

Se mai poate menţiona că unele dicţionare din secolul al XIX-lea (Negulici 1848) dau nu numai mărci de domenii, ci şi o prezentare explicită a lor, în care se indică şi relaţiile ierarhice, informaţii de asemenea utile din perspectivă diacronică.

Considerăm că pentru domeniile şi subdomeniile indicate de dicţionarele din secolul al XIX-lea prin mărci diastratice dispunem de terminologii mai mult sau mai puţin proprii, specializate, chiar dacă diferenţiate parţial ca evoluţie şi caracteristici, iar analiza acestui aspect poate fi relevantă.

II 2 Pentru a arăta evoluţia domeniilor aşa cum apare în dicţionare vom compara definiţiile date de dicţionare pentru termenul MEDICINĂ. La modul general, definiţiile lexicografice din secolul al XIX-lea sunt uzuale, succinte, simple, de exemplu: „*arta* (subl. n.) de a restabili şi de a tămădui maladiile" (Negulici 1848). Gradul superior de dezvoltare a domeniului este reflectat de definiţiile din dicţionarele din a doua jumătate a secolului al XIX lea care înregistrează subdomenii ale medicinei: „hygienă, pathologie, therapeutică, chirurgie" (Antonescu 1860) sau „medicină climinică, medicină legală, medicină veterinară (Costinescu 187O, Laurian şi Massim). Unele denumiri de subdomenii nu mai sunt actuale, de exemplu *medicină dulce, medicină agissantă, medicină expectantă* (Costinescu 1870), ceea ce indică şi o evoluţie lexico-semantică. În definiţiile din dicţionarele de la sfârşitul secolului al XIX lea rezultă o specializare superioară prin indicarea de subsubdomenii, de exemplu pentru a*natomie*: anatomie generală, anatomie animală, anatomie descriptivă (Antonescu 1860) sau anatomie hirurgicală, anatomie patologică şi altele (Costinescu 1870), pentru care se propune clasarea prin „sciinţă".

Se remarcă în unele dintre definiţiile analizate că, din punct de vedere conceptual şi lexicografic definirea termenului MEDICINĂ se face prin „artă" şi nu prin „ştiinţă", ceea ce indică caracterul practic al acestui domeniu în prima jumătate a secolului al XIXlea, indicat şi de textele româneşti din epocă. Definirea prin „artă" sau „sciinţă" şi a altor denumiri de domenii ne obligă la analiza definiţiilor lor, cu precizările privind evoluţia extralingvistică şi lingvistică implicate.

ARTĂ este definit de unele dintre dicţionarele din secolul al XIX-lea ca „metod de a face bine un lucru, după oarekare reguli" (Negulici 1848), echivalent cu „meşteşug" (Poenar 1848, Antonescu 1862, Costinescu 1870). Laurian şi Massim 1871-1876 reiau definiţia privind caracterul aplicativ al ARTEI în opoziţie cu ŞTIINŢA ("scientia practica, lucrarea cu scientia" ... „Scientia este cotra arte ca teoria cotra problema"). Aceeaşi relaţie e stabilită de Protopopescu şi Popescu 1862: „(arta) este applicaţia ştiinţi câştigată de omu şi a puteri de care dispune la realisaţia vreunui lucru" („ştiinţă" având aici sensul curent în epocă de „cunoştinţă".

La Laurian şi Massim apar însă şi specializări indicate sintagmatic: *arte mecanice, arte technice, arte militare*, pe de o parte şi arte formose (sintagmă calchiată din franceză, înregistrată şi de Poenar 1840) şi *arte musicale, arte theatrale*. Rezultă că la sfârşitul secolului al XIX-lea, sensul aplicativ al lui ARTĂ nu a dispărut, dar că paralel se impun sintagme cu sensuri specializate, unele păstrate până azi. Această „luptă" între sensuri cu tendinţa impunerii numai a unui sens specializat se constată şi în definiţiile din dicţionarele din prima jumătate a secolului XX: în Candrea-Adamescu 1926, sensul specializat păstrat până azi ocupă primul loc „exprimare prin cuvinte, colori, sunete etc a stărilor sufleteşti

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)

superioare, a emoțiunilor estetice" (ilustrat prin sintagma operă de artă). În DLR (ediția veche) apare acelaşi tip de definiție, având însă un caracter mult mai detaliat: „măiestria de a produce, a înfățişa prin mijloace plastice, linii, culori, cuvinte, sunete, mişcări ceva frumos, ceva ce naşte în privitori şi ascultători emoțiune estetică". Analiza evoluției sensurilor lui ARTĂ înregistrată de diferite dicționare confirmă tendința de specializare în primul rând prin distincția dintre teorie şi practică (tendință constatată şi la alți termeni) şi apoi printr-o specializare profesională mai limitată.

3. Concluziile rezultate din analiza câtorva aspecte ale interdependenței dintre lexicografie şi semantică sau terminologie demonstrează utilitatea acestei abordări. Aplicarea sincronică sau diacronică arată şi diferențe importante privind obiectivele urmărite şi rezultatele obținute. Din perspectivă **sincronică,** dicționarele interesează mai ales sub aspectul social-normativ privind impunerea unor sensuri corecte, adecvate (din LC sau din LS). Din perspectivă **diacronică** însă, (mai ales pentru dicționarele din secolul al XIX-lea care nu sunt legate de activitatea Academiei Române) acest rol nu poate fi atribuit; interesul pentru aceste dicționare este justificat de interpretarea ca texte-martor pentru o anumită epocă şi pentru anumite probleme ale evoluției lexicale; compararea lor aduce astfel date importante pentru studiul evoluției terminologiilor româneşti (alături de alte aspecte posibile ale interesului pentru aceste dicționare).

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

Bidu – Vrănceanu, Angela (1976). *Systématique des noms de couleurs*. Bucureşti: Editura Academiei.

Bidu-Vrănceanu, Angela (1987). "La sémantique et ses applications à la lexicographie", în *Aspects of language. Studies in honour of Mario Alinei*, vol.II - *Theoretical and Applied Semantics*, p.55-67, Amsterdam: Ed. Rodopi.

Bidu-Vrănceanu, Angela (1993). *Lectura dicționarelor*. Bucureşti: Editura Metropol.

Bidu-Vrănceanu, Angela (1997). „Mărcile stilistice (diastratice) în DEX", în *Limbă şi literatură,* vol.II, 27-37.

Bidu-Vrănceanu, Angela (2007). *Lexicul specializat în mişcare*. Editura Universității din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, Angela (2008). *Câmpuri lexicale în limba română*. Editura Universității din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, Angela (2005), în Angela Bidu-Vrănceanu şi Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană .Lexicul,* Bucureşti: Editura Humanitas.

Corbin, Pierre (1989). „Les marques stylistiques /diastratiques dans le dictionnaire monolingue", în *Worterbucher/Dictionaries/Dictionnaires. Ein internationale Handbuch zur Lexikographie*, Berlin, New York, Walter de Gruyter.

Lehmann, Alice şi Martin-Berthet, Françoise (1998). *Introduction à la lexicologie. Sémantique et morphologie*. Paris: Dunod.

Mortureux, Marie France (1997). *La lexicologie entre langue et discours*. Paris: Ed.Sedes.

Niklas-Salminen, Aino (2003). *La lexicologie*. Paris: Armand Colin.

Stati, Sorin (1978). *Manuale di Semantica descrittiva*. Napoli: Liguor editori.

Stati, Sorin (1979). *La sémantiques des adjectifs .Essais d'analyse componentielle appliquée aux langues romanes*. Editions Jean Favard.

Şăineanu, Lazăr (1887). *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre transițiunea sensurilor*. Bucureşti: Tipografia Academiei Române; 1999. ediție îngrijită de Livia Vasiluță, Timişoara: Editura de Vest.

DICȚIONARE

Poenar 1840 - P.Poyenar, F.Aaron, G.Hill, *Vocabulaire Français -Valaque*, Bucarest, 1840.

Negulici 1848 – I.D.Negulici, *Vacabularului romanu de toate vorbele străbune repriimite pînă acum în limba română şi de toate quelle que suntu a se mai priimi d'acum înainte şi mai alesu în sciințe*, Bucureşti, 1848.

Stamati 1851 – Pah.T.Stamati, *Dicsionăraşu românescu de cuvinte tehnice şi altele greu de înțeles*, Iaşi, 1851.

Antonescu 1862 – G.M.Antonescu, *Dictionar rumân*, 1862. Bucuresci: Imprimeria nationale a lui Stephan Rassidescu.

Protopoescu-Popescu 1862 – E.Protopopescu şi V.Popescu, *Nou dictionaru portativu de toate zicerile radicale şi străine neintroduse şi introduse în limbă cuprinzîndu şi termeni ştiințifici şi literari*, 1862, Bucuresci.

Costinescu 187O - *Vocabularu romano-francsu dupe Dictinarului Academiei francese*, 1870.Bucuresci.

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)

Laurian şi Massim 1871/1876 – *Dicționarul limbei române,* După însărcinarea dată de Societatea Academică Română, Tom I 1971(1873), tom II 1876. Bucureşti: Noua tipografie a laboratorilor români.
Candrea-Adamescu 1926 – Candrea, I. şi Adamescu Gh. 1926-1931. *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti
DLR – *Dicționarul limbii române*, vol.I, II, III, 1913, 1934, 1940, Bucureşti: Librăriile Socec şi Sfetea
DEX – *Dicționar explicativ al limbii române*, ediția a 2-a, coord. I. Coteanu şi Lucreția Mareş 1997. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.
DEXI – *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, coord. şt. Eugenia Dima 2007. Ed.Arc Gunivas

ABSTRACT
This paper analyses several aspects of the interdependence among lexicography, semantics and terminology. Differences between the set goals and the achieved outcomes are established in accordance with the synchronic or diachronic perspective. From the synchronic point of view, the perspective which is adopted is the descriptive-normative one, and from the diachronic point of view, the evolution of domains, of corpus and of meaning definitions is observed, with interesting results for the role of such an analysis in identifying the Romanian terminologies in a certain period.

BDD-A3344 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 3.238.180.255 (2022-05-22 17:48:08 UTC)